

NASTANAK DEMOKRACIJE U ATENI

Šutić, Marijana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic in Pozega / Veleučilište u Požegi**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:112:810502>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

VELEUČILIŠTE U POŽEGI
STUDIA SUPERIORA POSEGANA

Repository / Repozitorij:

[Repository of Polytechnic in Pozega - Polytechnic in Pozega Graduate Thesis Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

MARIJANA ŠUTIĆ, 6471

NASTANAK DEMOKRACIJE U ATENI

ZAVRŠNI RAD

Požega, prosinac 2017.

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

DRUŠTVENI ODJEL

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ JAVNE UPRAVE

NASTANAK DEMOKRACIJE U ATENI

ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA POVIJEST UPRAVE

MENTOR:TOMISLAV RADONIĆ prof ,viši predavač

STUDENT:MARIJANA ŠUTIĆ

Matični broj studenta:6178

Požega, prosinac 2017.

SAŽETAK

Tema završnog rada je Nastanak demokracije u Ateni. Navest ćemo nastanak prvih grčkih plemena te njihova imena. O svakom plemenu obradit ćemo najvažnije značajke po kojim se pamte u njihovom dobu. Plemena koja su nastala na Grčkom teritoriju i koja su došla na Grčko tlo. Plemena koja su bila najbolji ratnici svojeg doba.

Opisat će se postupak kojim dolazi do nastanka Atenske države te do njezinog značajnog razvoja. Prezentirat ćemo Atenu u vrijeme aristokracije te navesti promjene donesene Drakonovim zakonom. Sam nastanak demokracije u Ateni te sve promjene koje su donesene u vrijeme Solonona, Pizarra, Klistena, Efijalta i lišenje Perika.

Grčku pogađaju mnogi ratovi te tome prethodi nastanak Antičko –delskog saveza. Mnogi ratovi razorili su Grčku te napravili ruševine, ne samo materijalne nego i duhovne gubitke. Velika ratovanja uzdižu na prijestolje najmoćnije, kao moćni vladar navodi se Aleksandar Veliki te donosi prevlast Makedonije nad Grčkom.

Nastankom demokracije u Ateni formira se država uređuje se njezino unutarnje ustrojstvo te se utvrđuje njeno pravo doneseno zakonom. Zakon su određene značajke života ,a i prava čovjeka shodno tome uređuje se stvarno, nasljedno, obiteljsko, kazneno i stvarno pravo te nepoštivanje tih prava dovodi do sudskog postupka. Sudskim postupkom kažnjavao se svaki prijestup te se za taka djela određivale kazne.

Obiteljskim pravom uvedene su nove odredbe kojim su riješene nepravilnosti među ženama u odnosu na muškarce koju nastaju u toku sklapanja bračne zajednica. Određena su postupci nasljeđivanja ako bi se radilo o sinu jedincu ili kćeri jedinici. Koristili bi se razni postupci da se odredi nasljednik.

KLJUČNE RIJEČI: društvo, demokracija, država, pravo

ABSTRACT

The theme of the final work is The emergence of democracy in Athens. We will mention the emergence of the first Greek tribes and their names. About each tribe we will elaborate the most important features that are remembered in their time. Tribes that occurred on the Greek territory and that came to the Greek soil. The tribes who were the best warriors of their time.

It will describe the process of the emergence of the Athens State and its significant development. We will present Athens at the time of the aristocracy and include the changes made by the Drakon Law. The very emergence of democracy in Athens and all the changes that were made during Solonon, Pizarra, Klistena, Efijata and deprivation of Perik.

Many wars affect Greece and are preceded by the emergence of the ancient Delegal Alliance. Many wars eroded Greece and made ruins, not only matrimonial but also spiritual losses. Great warfare raises to the throne most powerful, as the mighty ruler states Alexander the Great and brings the dominance of Macedonia over Greece.

With the emergence of democracy in Athens, the state is formed, its internal organization is regulated, and its law is established by law. The law has certain characteristics of life, and the right of man is regulated accordingly as a real, inheritance, family, criminal and real right, and non-compliance with these rights leads to court proceedings. Every criminal offense was punished by the court procedure and the penalties for the offenses were determined.

Family law introduced new provisions that resolved irregularities among women in relation to men created during the marriage process. The inheritance procedures were determined if it were the son or daughter unit. Various procedures would be used to determine the heir.

KEY WORDS: Society, Democracy, State, Law

Sadržaj

1. UVOD	1
2. PRVA GRČKA PLEMENA	2
3. RAZVOJ ATENSKO DRŽAVE	3
3.1. Atena: Aristokratska republika	4
3.1.1. Drakonovi zakoni	5
3.2. Atena:demokratska republika	5
3.2.1. Solonove promjene	5
3.2.2. Pizistratova tiranija	6
3.2.3. Klisenove promjene	7
3.2.4. Efijaltove promjene	7
3.2.5. Periklove promjene	8
4. GRČKO-PERZISKI RATOW	9
5. ANTIČKO-DELSKI SAVEZI	11
6. PELEPONESKI RAT	12
7. PREVLAST MAKEDONIJE NAD GRČKOM	13
7.1. Aleksandar Veliki	13
8. DRUŠTVO I GOSPODARSTVO	14
9. DRŽAVNO USTROJSTVO	16
9.1. Narodna skupština	16
9.2. Vijeće	16
9.3. Areopag	16
9.4. Heliaja	17
9.5. Državni službenici	17
10. ATENSKO PRAVO	18
10.1. Stvarno pravo	18
10.2. Obvezno pravo	18
10.3. Bračno i obiteljsko pravo	19
10.4. Nasljedno pravo	20
10.5. Kazneno pravo	21
10.6. Sudski postupak	23
11. ZAKLJUČAK	24
12. LITERATURA	25

1. UVOD

Nastanak Grčke temeljio se plemenskim običajima, migracijama plemena koja su naseljavala različita područja Europe i Sredozemnog mora zauzimaju određena područja te vladaju. Naposljetku sukobljavanje plemena stvara se razdjelnica te svako pleme ima svoje vlastito imovinsko područje, moralni, kulturni i gospodarski značaj. Razvijanjem poljoprivrede i gospodarstva Atena postaje važno kulturno, gospodarsko i trgovinsko središte.

Atena je bila Aristokratska republika, međutim stalim napredovanjem moralnih i kulturnih odredbi Atena je poprimala oblik demokratske republike što je na posljetku postala. Na geografskom području Grčke, a tako i Atena vođeni su brojni oružani sukobi koji su obilježili Grčku povijest.

Stupanjem demokracije u Atenu te različitih vladara svoga vremena, bilježen je stalni napredak demokracija. Naposljetku Atena dobiva brojne vladajuće organe koje sačinjavaju državni službenici te se uvode određeni zakoni kojima su regulirana određena područja prava koja obilježavaju ljudski život.

2. PRVA GRČKA PLEMENA

Nastankom nove ere migriranjem plemena Graikoi u Italiju svi Heleni su dobili ime Grci. Heleni također su nastali od plemena Helen koje je dalo ime svim grčkim plemenima. Tako kao najvažnija grčka plemena spominju se *Ahejci*, *Eoljani*, *Dorani* i *Jonjani*. *Ahejci* su ujedno i prvi Grci. (Zamarovsky, 1974:109)

Ahejci se javljaju u 13 i 14 stoljeću, a od 1250. god. pr. kr počinju vladati. *Eoljani* se smatraju najmoćnije i najbrojnije Grčko pleme, koje se najviše bavilo pomorstvom te su kao svoje božanstvo vjerovali u Posejdona. *Ahejci* su istaknuti ratnici o kojima su opjevani mnogi Homerovi epovi.

Dorani su se naselili u Grčku 12.st.pr.kr naseljavaju sjever područje Pinte te zauzimaju veliki dio teritorija i sa vremenom ga preuzimaju u potpunosti. Oni Grčko područje zauzimaju kao osvajači. Zauzeli s Grčku kao osvajači i sačuvali njezinu materijalnu osnovu života iako je i na njihovim osvajanjem bila uzdrmana. *Dorani* su zauzimali prostor sve do istočne Bugarske pa sve do Alpa te je tako nastali u Italiji prvi preci Rimljana. U 11. st. pr nove ere *Dorani* su zaplovili Egejskim morem sve do Krete te tako došli do istoka pa i do obale male Azije. (Zamarovsky, 1974:109)

Uspomena na njihovu seobu čuvala su se vrlo dugo; prikazana je kao povratak Heraklovih potomaka na Peloponez, odakle su pobjegli pred kraljem Euristejem. Kolonizacije (od 750. pr. Kr.), *Dorani* prave svoje naselje na Jadranu i Jonskome moru, u južnoj Italiji (Graecia Magna) i na Siciliji.

Glavna doranska središta bili su Korint, Sparta i Megara. Iako su bili vrlo konzervativni, sačuvali su mnoge starinske običaje i osobnosti svog jezika (dorsko narječje) u graditeljstvu (dorski stil), glazbi i pjesništvu njihove elemente. (Kale,1985:53)

Jonjani naseljavaju Grčku 1000 god.pr.kr te spominju se kao jedno od najznačajnijih plemena stare Grčke. *Jonjani* se povezuju sa stvaranjem početaka grčkog pjesništva, geografije i drugih znanosti.

3. RAZVOJ ATENSKE DRŽAVE

Društvo u cjelini sačinjavalo je Pleme odnosno više njih. Tvorili su ih braća odnosno krvna srodstva koji su podijeljena na rodove. U ratnom razdoblju žene su bile pod zaštitom muškim starateljem ili mužem. Plemena su sačinjena od plemenskih skupština koji su donosili odluke na tzv. "odluke bogova i predaka" te odlučivali. (Kurtović, 2005:375)

Osim skupštine postoji plemensko vijeće (*bule*), kao oblik redovnog federalizma, a vijeće sačinjavaju gospodari svih plemena. Kasnije u to vijeće ne ulazi svi gospodari nego samo oni od koje skupština izabran kao najuglednije. Pleme je u skupštini biralo plemenskog starješinu. On je predstavnik plemena i to ne samo u ratu nego i onda kada treba progovarati i ugovarati i sl. (Kurtović, 2005:77)

Plemena se sukobljavaju i svako zauzima svoje zemljište. Svako pleme stvara svoje gospodarsko poljoprivredna zemljišta, svoje običaje, bogove i druge značajke. Takvim distanciranjem dolazi do stvaranje polisa, a on predstavlja prostor gdje obitavaju stanovnici istog roda, običaja i morala time stvaraju jedinstvenu teritojalnu cjelinu. Polis dobiva svoje glavno značenje svoj prostor (grad) i svetište koje ima svoje materijalno i duhovno značenje.

Uspješnom poljoprivredom i gospodarenjem polis predstavlja sve bolje društveno značenje. Tako razvijanje odnosilo se na 6. i 5. st. pr. nove ere. U prvom stoljeću prije nove ere u antici živjela su četiri jonska plemena, a to su: *Geleonti, Egikoreji, Argadi i Hopleti*.

U početku plemena su se udruživala sklapanjem bračnih veza te time sačinjavali svoj vojni savez zbog ugroženosti od Dorani. Sva četiri plemena se zbog neposredne ugroženosti udruživala sa Jonjanima te stvaraju trgovačke odnose na Antici. Stvoren prvi hram Atene, grad Atena. Nastaju zajednički običaji te rješenja heroja Tezeja. (Kurtović, 2005:79)

Tezejevim promjena uveden je prvi element državnosti, koja predstavlja organizaciju koja je na određenom prostoru i određenim ljudima nadređena tj. na ono što je u njenom interesu kao monopol nasilja. Započinje oblikovanje atenskog polisa kao države. u biti to je dug hod koji će nekoliko stoljeća trajati, smatrat će se to rastom društvene uloge države, a isto tako umanjivanje uloge plemena. (Kurtović, 2005:81)

3.1. Atena: Aristokratska republika

Porazom u bici kod Heroneje Atena gubi svoju samostalnost te postaje dio Makedonske države. Tom činjenicom Atena je podijeljena u dva razdoblja :

- Atena kao aristokratska republika
- Atena kao demokratska republika

U Aristokratskoj republici na vlasti je glavni vladar *Arhon basilej* i glavni je za sva četiri plemena. U to doba raslojavanja i iseljavanja trbuhom za kruhom te dovodi do toga da ista krv bude i ostaje vojni, upravni i gospodarski zapovjednik tzv. *arhon eponymos*. Dotadašnji izbor odnosio se na starinski način te dolazi do preokreta gdje se od 683 god. pr. nove ere desetogodišnja vladavina smanjuje na godinu dana, te svake godine novi izbori. (Kurtović, 2005:82)

Vladajući tada pozivaju i traže savjete ili mišljenja te oslušuju preporuke ranijih *arhonta*. Zbog toga nastaje običaj da se i bez poziva raniji arhonti prisustvuju i stvore svoje odboriskusnih *arhonta*. *Arhonati* u službi ostaju samo godinu dana, a bivši *arhonti* čitav život slijede njihov rad. Ta kratkoća arhontske službe postaje jedan od bitnih razloga uzdizanja moći zbora bivših arhonta, koji se okupljaju na Arsenovom brijegu pa taj skup počinju nazivati *areoprag*. *Areoprag* u 7. st postaje sva vlast.

Budući da za *arhonate* mogu biti samo eupatridi, a kako *areopag* čine bivši arhonti dakle sve službe su u rukama eupatrida. Atena je, dakle, aristokratska republika. Bio je to oblik olihardije, jer ne samo geomori i demiurgi, nego čak i eupatridi koji nisu uspjeli postati arhonti, postaju neprijatelji te su potlačeni u rukama nekolicine. (Kurtović, 2005:82)

Dolazi do formiranja vlasti i nastanka običajnog prava. Narod se povodi na običajima pradjedova te iskazuje nezadovoljstvo vladavinom *arhonata* i njihovim tumačenjem prava. Tako dolazi do potrebe da se zakoni što prije ispišu .

Radi otklanjanja sumnje u sadržaj zakona. *Areopag* uspostavlja šest novih *arhonta* te bivša tri obuhvaćaju sve ukupno njih devet. Mnogim neslaganjem i nepodudaranjem bivšeg, budućeg i sadašnjeg običajno prava navode *Areopaga* da taj zadatak povjeri *Arhontu Drakonu*. (Kurtović, 2005:82)

3.1.1. Drakonovi zakoni

Drakonovi zakoni pokazuju koliko plemenski okvir više nije bio dovoljan i koliko je delikt bio prisutan u Antici. Drakonovi zakoni su, prije svega proširenje sudske nadležnosti atenske države, predavanje određenih delikata u njegovu nadležnost, zamjena krvne osvete kao oblik plemenske samopomoći- novim oblicima kažnjavanja među kojima je i smrt česta kazna.

Uz *bazileja*(sudca za vjerske delikte), *poleamarha*(vojnog sudca i sudca za strance), *eponima*(sudca za bračne i obiteljske sporove i delikte), *areopaga* koji sudi delikte požar, trovanje ubojstvo) osniva se novi sudski organ sud Efeta. (Kurtović, 2005:83)

3.2. Atena:demokratska republika

Potisnut sve dubljom krizom, *Areopag* se mora odlučiti na postupak na koji će splamsati rijeku nezadovoljnika. Zbog svoga neiskustva i nesposobnosti prisiljen je poduzeti nešto za očuvanje svoje pozicije.

Pod pritiskom odlučuje se na prepuštanje čestitosti. Tako zadatak povjerava *Arhontu eponimu* Solomonu koji nosi potvrdu pradjedovih zasluga te poznaje navode novog vremena.(Kurtović, 2005:106)

Solon iz uglednog roda, živi od pomorske trgovine, mudar, ugledan, čestit i spram svega skroman. Predlaže da se Atenu potisne prema naprijed vlastita iskona te na područje helenskog kozmosa. Deklaracijom također traži demokraciju polisa.

3.2.1. Solonove promjene

Solonove promjene dovele su do ukidanja zadružnosti i ropstava, svi koje žive u Ateni a u dužničko ropstvu postaju slobodni, a oni koji su izvan Atene otkupljuje država. Svi dugovi kojim su robovali Atenjani ukinuti su, dolazi i do delvavacije, ukinuta hipoteka kao oblik osiguranja te određen zemljišni maksimum.(Kurtović, 2005:107)

Iako škrta zemlja nije mogla usporediti sa jeftinim uvoznim plodinama, našao je riješene u žitu, ulju i vinu te time podigao vrijednost zemlje. Tako je došlo do prve mjere usmjerene na trgovačko-novčarski sloj. Prestaje važnost plemenskog podrijetla te nastaje podjela;

- Pentakosiomedini (imaju više 500 mjera ulja žita i vina)
- Hipeis (konjanici, imaju više od 300-500medimna)
- Thetes (žeteonici, manje od 200 medina)
- Teti ispod 200 mjera(Margetić, 1998:34)

Na temelju svake podjele određena su njihova građanska ,vojna i politička prava. Uz sve ranije organe Atena dobiva još;narodnu skupštinu, vijeće i sud. Za *Arhonte,bule i heliju*, ipak je pasivno biračko pravo ograničeno. Za *arhonte* mogu biti kandidirani i kockom izabrani pentakosiomedimni, a za *bule* mogu biti izabrani pripadnici prva tri razreda narod je prije izvor vlasti nego što je neposredni njen izvršitelj. Ova je duboka demokratska promjena ukinula plemensko aristokratsku republiku i započela njenu demokratizaciju.(Margetić, 1998:34)

3.2.2. Pizistratova tiranija

Do sredine 6. stoljeća, riječ tiranin značila bi samovladar ili gospodar. Međutim, Pizistrat, Solonov rođak, ali i politički neprijatelj, pokazao je snagu demokracije, ali i mogućnost da pojedinac kroz nju provodi svoju osobnu vlast. Pizistrat je prvi atenski demagog – demokracija jednog u ime većine.

Pizistrat nema nikakvu službu, ali snagom svog govora u skupštini i snagom političke spletke, on postaje poput stranačkog vođe koji pomiče granice vlasti. Pizistrat jača skupštinu da bi kao vođa naroda uzdigao sebe. Svoju imovinu koristi za davanje jeftinih zajmova seljacima, uvodi pokretne sudove koji odlaze na selo i tamo dijele pravdu, izgrađuje Atenu i tako zapošljava gradsku sirotinju i obrtnike, podiže atensku trgovinu te tako privlači trgovački sloj. (Kurtović, 2005:88)

Sve su to bile naznake jedne nove države, države kao gospodarskog čimbenika i vlasti kao školovanog i poduzetnog činovništava. No njegovi neprijatelji nisu mogli zanijekati da je Pizistrat vladao pomoću skupštine, njegova volja postala je njena odluka. Nakon Pizistratove smrti, vlast preuzimaju njegovi sinovi koji mu nisu bili dorasli, te bivaju srušeni s vlasti. Ojačala demokratska svijest ne želi novog Pizistrata nego demokraciju kao vlast samog naroda.

3.2.3. Klistenove promjene

Ime su dobile po svom osnivatelju Klistenu koji uvodi značajne promjene te svojim postupcima se smatra posrednikom u nastanku demokracije. Klisten predlaže plan novog državnog uređenja kojim bi se nestalo svako rodovsko plemstvo. Te promjene dovele su do osnivanje države. Država kao teritorij dijeli se na: seosku, gradsku i primorsku. (Kurtović, 2005:89)

Prostori se znatno razlikuju površinom i brojem stanovnika, jedinu vezu predstavlja bliskost između primorske i gradske tritije. Tritije se dijele na općine i kotareve. Općine su se sastojale skupštine, predsjednika i mjesne samoupravu. Cilj Klistenove promjene prevlast gradskom stanovništvu. (Kurtović, 2005:89)

Klisten nije uspio promijeniti organe središnje vlasti te su i dalje ostali: *aeropag*, *arhonti*, *bule*, *sud efeta* i niže službe. Narodna skupština je predstavljala skup svih slobodni Atenjana, za njihovo zasjedanje unaprijed je određene teme skupa, a zasjedalo se 10 puta godišnje.

Reformom je bitno unaprijeđena skupština godišnje se bira 10 *stratega* (vojnih zapovjednika) te vojne i financijske službenike. Prilikom svakog šest zasjedanja postavljalo se pitanje „Mislite li da se treba pripremiti ostracizam?“ Ako bi bilo više od 3001 glas, taka bi osoba u desetak dana morala napustiti Atenu. (Kurtović, 2005:89)

Ostracizam je prognanim Atenjanima određeno mjesto boravka zbog potrebe ako bi se zbog određenog slučaja moglo pozvati nazad. Uvedena obvezno vojno služenje za muškarce od 18 godina. U vrijeme Klisenovih reformi Atena je stekla slavu te uspjehe u brojnim ratovima. Zbog sparskog miješanja, Klisten je dobrovoljno napustio Atenu, nekoliko godina kasnije vratio se u Atenu i dobio mogućnost da reforme privede kraju. (Kurtović, 2005:89)

3.2.4. Efijaltove promjene

462. pr. nove ere Efijaltovim promjenama kojim su *areopagu* ukinute mnoge nadležnosti, većinu se preuzeli *heliju* i *bule*, a zadržavao samo svoj vjerski autoritet. *Efijalt* je želio provesti mnoge reforme u djelo, jedna od njih je bila usklađenost novih propisa sa

običajima predaka. Naposljetku je uspio u svom naumu, tako je postao žrtva i te je ubijen. Efijaltovom smrti vlast preuzima Periklo.

3.2.5. Periklove promjene

Za vrijeme Periklove vladavine donesene su mnoge značajne promjene, plaćalo se službovanje u skupštini i ako se tu brojilo negdje 20,000 tisuća ljudi koji su bili na državnim jaslama. Donesena se odredbe o javnoj tužbi koja se može podići protiv svakog zakona ili svakog podnositelja koji ne postupa na demokratski način, odnosno nije u skladu sa demokracijom.

Periklove promjene donesle su promjenu kojom su i siromašniji građani mogli sudjelovati u upravnoj i sudskoj vlasti, a skupštinu su sačinjavali svi slobodni Atenjani sa građanskim statusom, a skupština je donosila sve odluke u državnoj vlasti. (<https://www.starapovijest.eu/zlatno-doba-atene>)

Uređuju se i odredbe po kojima bi Atenjani sklapali brak samo unutar Atene, odnosno zabranjivao sa ne Atenjanima. Za moć Atene važan je vojni politički savez, te se stoga udružuju u Peleponeski savez. Rat koji se odvijao iscrpio je države, dolazi do raspada Peleponeskog saveza.

Zbog poraza u ratu smatralo se da su neke demokratske odredbe krive za neuspjeh u ratu, međutim to je i utvrđeno. Atena se tada vratila tradicionalnim odredbama služenja vlasti 403. god. pr. nove. ere Atena se vraća u Periklovo doba.

Za vrijeme svoje vladavine Periklo je htio osigurati jedinstvo svoga naroda političku slobodu i značajna materijalna sredstva, zapravo Periklo nikada nije obnašao ulogu Arhonta već je uvijek bilo da mu je dodijeljena uloga stratega. Za vrijeme Periklove vladavine Atena je doživjela procvat te su u to vrijeme sagrađene mnoge značajne građevine kao sto su Atenska Akropola, Partenon, Propileje i Odejon. (<https://www.starapovijest.eu/zlatno-doba-atene/>)

4. GRČKO-PERZISKI RATOVI

Ushićen pobjedama želio je nastaviti put svojih predaka kralj Dario I. napao je Grčku. Grčka se nije htjela predati što je razbjesnilo Perziju. Unatoč konkretnim odnosima, Grci svjesni Perziskih vojnih vještina gradili su se ogradom. Nakon uspjeha Perzije sa Lidajskom carstvom na meti su se našli i manje grčke države, okupirane su, a neke su se prepustile utjecaju. Koji se nisu htjeli predati silom su preuzeti. Mnogi su gradovi uništeni, mnogi stanovnici samostalno su odlazili jer nisu htjeli ostati pod Perzijskom vlasti.

Brojnim pokušajima pokušali su doći do nagodbe ali rijetko što bi uspjevalo. Unatoč razaranju smatra se da je grčka imala koristi od Perzije tako da su sačuvali svoju samostalnost. Nije bilo bitno tko vlada, bitno je da se poštuje unutarnje uređenje. No priznavanjem vlasti Feničani su dobili velike ovlasti što je izazvalo bijes Grka te tu prestaju korektni odnosi Grčke i Perzije tom činjenicom započinje rat. Godine 512.god. pr. nove ere započet je pohod Perzijanaca na obalama Crnog mora. (Zamarovsky, 1974:219)

Uskoro je zauzeo trgovinu na crnom moru te došao u izravni sukob sa Grcima. Mildijada je pokušao nagovoriti sve Grke da istupaju zajedno i da se upute na izravnu borbu sa Perzijancima. Perzijanci su zauzimali sve više teritorija te se Grka našla u škripcu sa tri strane (istoka, zapada, juga). Zbog unificirane strahovlade ljutiti Grci su se ujedinili te pozvali na ustanak na čelu sa Aristagora. Zbog očaja usredotočili su se na sve perzijske posade koje su pronašli u svojim gradovima te pobili ih do zadnjeg čovjeka.

Također je zamolio Atenu i Spartu na pomoć. Odlučili su se na borbu bolje nego upasti u perzijske ruke, tako svim naponom osvajaju sve do Sadra. Činjenicom da se nisu mogli dogovoriti vratili su se sa pohoda kućama. Jedina želja im je bila njihova samostalnost.

Zbog počinjenog zločina nad perzijskim stanovništvom kralj Dario I želio je osvetu te zauzeo Bospor i Trakije. Svojom reorganizacijom osposobio je svoju vojsku te manji dio poslao i zauzeo Cipal te srušio Afroditin hram. Jedna od velikih bitki dogodila se 494.god. pr. nove ere kod Mileta gdje je perzijska vojska sa 600 vojnih paluba krenulo na Grke, unatoč suprotstavljanju Grci i su bili malobrojni i nisu uspjeli.

Perzijanci su zauzeli grad, pobili stanovništvo, porušili zgrade i na posljetku poravnali grad sa zemljom. Tko je i preživio odlučio se prikloniti Perzijskom Carstvu. Uništena je tako azijska Grčka te se na sljedeći pohod kralj Dario I odlučuje na europski dio.

Poslao je svoga zeta da napadne, međutim brodolomom poginulo mu je 20 000 ljudi te tristo lađa i sam Mardonije vjerna sluga jedva je preživio. Stoga se Dario I naredio napad izravno. (Zamarovsky, 1974:219)

Uputio je svoje pomoćnike da potkupe grčki narod, u nekim krajevima su postigli uspjeh, opskrbili iz zlatom vodom i zemljom, a u Ateni i Sparti naišli na prepreke. Grčka se podijelila po mišljenju jedna strana želi savez za Perziju, a druga samo pristaje na samostalnost.

U grčkoj se pojavio Militijada odvažni vojskovođa koji se suprotstavio moćnoj Perziji te postigao uspjeh te vratio Grčkoj samostalnost.

Međutim to je odlučio osvetiti nasljednik Darija I u mnogim pohodima htio je zaustaviti te su brojili mnoge ljuške gubitke. Zadnji pohodi koji su trajali tri dana Grčka iako nedostatkom ljudstva snagom znatno bila slabija uspjela je izboriti pobjedu. Perzijanci su se povukli. Mitijada biva uhićen, a za godinu dana i umire. (Zamarovsky, 1974:219)

5. ANTIČKO-DELSKI SAVEZI

Atičko-delski savez je obrambeni savez koji se je sastojao od 200 polisa gdje je središte bilo na otoku Delosu osnovan nakon grčko-perzijski ratova u razdoblju od 478. god. pr. kr. Cilj saveza je bio osigurati mir svojim članicama, a i obranu od Perzijanaca.

Glavni saveznik je Atena ali svi saveznici imali su ista prava. Od 431 do 404.god. pr. nove ere taje rat između Atenskog i Peleponeskog saveza. Iscrpljen peleponeskim ratovima savez se raspada(<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=14432>)

Savez se obnavlja i nakon rata 378.god. pr. nove ere radi sprečavanja prevlasti Sparte. Savez se tada sastojao od 70 članova na čelu sa Atenom. Ostvario dvije pobjede u pomorskim bitkama. Delski savez pokušao je među prvima udružiti grčke gradove.(<http://proleksis.lzmk.hr/17278/>)

Slika 1. Delski savez

6. PELEPONESKI RAT

U doba Grčkog preporoda grčka se oporavlja moralno i gospodarski, kultura, filozofija i znanost su znatno naprednija, demokracija se razvila i poštuje se njeni maniri. Nedugo nakon oporavka dolazi do rata među Grčkim polisima gdje su demokratska Atena i aristokratska Sparta zaraćene strane. Rat se nije odvijao samo između polisa nego tu se upliću i Perzijanci kojima nije u interesu mir u Grčkoj.

Potkupljivanjem Sparte Perzijanci ostvaruju svoju nakanu međusobnim dogovorima dogovori u potpunosti nisu se obistinili jer Perzijanci upućuju samo onoliko financija koliko je dovoljno za održavanje rata, a ne za pobjedu. Iako se demokracija u vrijeme mira pokazala dobra u Grčkoj, ratne godine nije izdržala. Tako 411. god. pr. nove ere dolazi do Državnog udara. Potkupljeni političari se udružuju polutražnim udruživanjem nameću prihvaćanje ustav i proglašenje olihardije.

Nakon mnogih bitki kod Arginusa Atena ostvaruje svoju posljednju borbu te Sparta nudi Primirje. Atena ne prihvaća jer želi cjelokupan svoj teritorij pod svoju nadležnost. Posljednjom bitkom kod Egospotana biva slomljena te gubi velike ljske žrtve, mornaricu i predaje se u ruke Sparte na milost i nemilost. Dvadeset sedmogodišnji rat završio pobjedom Sparte i slomom Atene.

Slika 2..Atena u vrijeme Peleponeskog rata

7. PREVLAST MAKEDONIJE NAD GRČKOM

Za vrijeme rata Grčkih polisa Makedonija je jačala svoje obrambene snage. Svi važni usponi Makedonije vezani su za razdoblje vladavine Filipa II. u Ateni je imao i svoje protivnike osobito demokrate. Napao je grčku, pobijedio te osigurao mir Atenjanima te grčki gradovi zadržali autonomiju. Atenjani izabiru Filipa II kao svog vođu za vojni pohod na Perziju, međutim prije pohoda ubio ga je makedonski oficir. (Kale, 1985:53)

7.1. Aleksandar Veliki

Makedonski vladar koji je vladao nakon smrti svog Oca Filipa II. Započinje bitke koje je za vrijeme života planirao Filip II. Ujedno Aleksandar veliki bio je makedonsko grčki vojskovođa koji 334.god. pr. kr napao perzijsko Carstvo, osigurao Grčkoj mir. Rukovao je moćnom pješadijom te osvajao sve pred sobom. Aleksandar je izbjegao pomorske bitke nego se bazirao na pomorske gradove, suzio mogućnost pomorskim flotama, osvojio Gardijski čvor. Bitkom 332 god pr. Kr bez velikih napora ulazi Egipat te zauzima, tako mu se razdragano mnoštvo poklanja uz božanstvene počasti.

Aleksandrovi vojnici također osvajaju i grad Aleksandriju 331. god. pr. kr te tako većinu gradova koju osvaja nose njegovo ime. 332. god. pr. kr Grad Tir bio je opkoljen sedam mjeseci te zauzet. Aleksandar veliki zauzimao je sve pred sobom sve tako prema istoku. Porazio je Darija II te zauzeo grad Perzepolis 332. god. pr. Kr.(Kale, 1985:53)

Osvaja bitke i kod Perzijskih vrata te se proglašava nasljednikom Perzijskog carstva te Babilon kao glavni grad. I pobjedom i osvajanjem Perzijskog carstva Aleksandar se ne zaustavlja te 327. god. pr. kr kreće u nove pohode koje većinom i osvaja. Kao jednu od težih bitaka navodimo Bitku kod Hidaspā gdje mu gine njegov vjerni sluga, unatoč teškoj bitki Aleksandar osvaja te nastavlja dalje put prema Indiji. Indiju također osvaja.

Iscrpljena Aleksandrova vojska bez morala i stalnim međusobnim sukobima među vojnicima navele su da se vrate u Babilon. Nije poznato koliko je na istok dospio. Nakon povratka u Babilon i umire. (<http://nova-akropola.com/filozofija-i-psihologija/filozofija/aristotel-aleksandar-veliki/>)

8. DRUŠTVO I GOSPODARSTVO

Društvo je uglavnom bilo poljoprivredno 80% društva uglavnom su bili koji su od toga živjeli. Postojala je i naturalna poljoprivreda, al u glavnom u manjem omjeru. Solomonovim promjenama ograničila se veličina zemljišnog posjeda. Također Atenjani su bili i ugledni obrtnici. Atenjani su uglavnom bili i stočari, najčešće su to bile ovce i koze. Od ratarskih proizvoda su najčešće se spominjali proizvodi pšenica i ječam, međutim nametnuti su podjednaki jeftiniji proizvodi koje je navelo Atenjane do zapuštanja mnogih kultura i propadanjem seljaštva i stvaranjem sirotinje.

Tako propadanje navelo je Atenjane na Kleruhija sto znači stvarati svoje posjeda izvan Atene. Svoje posjede uglavnom su održavali u krugu obitelji. Kao četvrti sloj građanstva bili su nadničari. Poslije Peleponeskog rata mnogi su posjedi zapušteni i napušteni. U nastanku novi posjeda koristio se znatni broj robova. Robovi su se koristili kao radna snagu, posebno u obrtništvu. Atena je koristila veliki broj robova za svoje razvijeno obrtništvo kao sto su bili brodogradnja, metalurgiju, lončarstvo i umjetničkog obrtništva. (Erent-Sunko, 2007:605)

Poznati su i po proizvodnji oružja, štitova a tako i poljoprivrednih proizvoda ulja i vina. Koliko je bilo razvijeno obrtništvo govori nam to da je bilo prisutno na cijelom Sredozemlju. Potkraj petog stoljeća zbog ratnih zbivanja dovelo je do otpadanja obrta,tako atena kao veliki izvoznik postaje uvoznik mnogih proizvoda.

Društvo se u Ateni dijelilo na dva sloja Robovlasnike i Robove. Robovi su uglavnom brojili veći omjer, međutim u 5.st.pr.nove ere bilo ih je jednako. U Ateni je postojala podjela i robovlasnika koja se odredila kao Atenjani i oni koji nisu Atenjani.

Kao atenski državljani mogli su biti samo oni koji su na temelju krvi dokazali svoju državnost ,sto znači da su biti potomci preci Atenjana. Do osmog stoljeća uglavnom su se podjele odnosile na plemena. Međutim kasnije su se dijelile na razlike po zanimanju; plemenite, poljoprivrednike, obrtnike i trgovce. Solomonovim promjenama dolazi do još jedne bitne razlike među Atenjanima, a to su; *pentakosiomedimni*, *hipeis*, *zeugiti*, *tetis*. Do Klislovi promjena svaki Atenjanin bio je muško dijete kojem je otac Atenjanin da je rođeno u braku i da je navršilo 16 godina. Kasnije i izmjene bile i važne da je majka Atenjanka.

Tako da se bratstvo određivalo tako da su majka i otac u braku i da su oboje Atenjani. Međutim nakon par godina došlo je do promjena pa je opet bio važan status oca i da je otac Atenjanin. Atenjanin steče punoljetnost sa 18 godina, a svoja politička prava sa 20 god, od 18

do 20 godina su služili vojsku. U 5.st.pr,nove ere procjenjuje se da je u europskom kopnu bilo naseljeno oko 20 milijuna, a samo je Grčka imala 3 milijuna stanovnika. Svi slobodni Atenjani su također bili atenski građani koji su Atenu smatrali svojom domovinom, Atena ih je prihvaćala kao svoje državljane zbog toga što će svojim životom braniti Atenu. Atenjani su bili slobodni građani koji su imali svoja prva i dužnosti i sudjelovali u neposrednoj demokraciji. (Kale, 1985:53)

Ako bi Atenjanin usvojio dijete ne Atenjanina, to dijete ne bi moglo biti Atenjanin. Građanska bi se čast mogla oduzeti i to iz razloga; određeni zločini, izbjegavanje vojne obveze, rasipništvo, zanemarivanje roditelja, bogohuljenje, zlouporaba političkih prava.

Stranci koji bi bili stalno naseljeni u Ateni zvali bi se Meteki. Bili su slobodni građani ali nisu imali politička prava. Meteki bavili su se različitim zanimanjima, bili su i trgovci, obrtnici, učitelji, bankari, liječnici itd. Neslobodni robovi postajali su već rođenjem ili zarobljavanjem. Njihov broj nije bio poznat. Vlasnici robova su mogli biti država ili privatni vlasnik. Tako su robove i dijelili na privatne i državne robove.

Privatni robovi bili su samo vlasništvo gospodara. Vlasnik ih je mogao kazniti bičevati al nije smio ubiti. Ako bi ga vlasnik zlostavljao rob je mogao zatražiti od države da ga proda drugom vlasniku. Vlasnik je mogao kazniti roba zbog ne primjerenog ponašanja.

Privatni rob se nije mogao oženiti bez dopuštenja svoga vlasnika. Ako bi rob počinio neku štetu vlasnik bi morao to nadoknaditi u ime svoga roba, Privatni robovi su bili u nepovoljnijem položaju od državnih robova, stoga privatni rob nije imao pravnu ni radnu sposobnost. Državni robovi vodili bi se kao službenici, za svoj rad dobivali plaću. Imali su stan, hranu i mogli su se ženiti bez dopuštenja te zasnovati svoju obitelj. Državni robovi radili su razne poslove zidari, policijski službenici, kovači itd. Vlasnici su mogli osloboditi svoje robove oporukom ili pismom, najčešće se taj slučaj događao u čast smrti bi bili oslobođeni.

Muškarci su imali prevlast nad svojom ženom poštujući običaje smatrali su da žena nema moć vladanja kao sto ima muškarac te da bih njihova sloboda značila razuzdanost te su to najviše zamjerali Spartancima. Međutim sa vremenom su se Atenjanke počele oblačiti drugačije sto je dovelo Atenjane da osnuju posebni služba kao nazor nad ženama zvanu *ginaikonom*. Atenska se obitelj čvrsto držala na okupu sve do Peloponeskog rata.(Kale, 1985:53)

9. DRŽAVNO USTROJSTVO

9.1. Narodna skupština

Sve do Solomonovih promjena *Aropag* je bio vrhovno sudište i središte političkih odluka. Solonovim promjenama kao organ vlasti postaje narodna skupština koju sačinjava skup Atenjana i predstavljaju neposredan oblik demokracije. U skupštinu ulaze Atenjani stariji od 20 godina i čine skup od 20,000 do 40,000 ljudi. Odluke skupštine su pravovaljane bez obzira na kvorum. Zasjedanja su bila redovna i vanredna. (Kurtović, 2005:102).

Redovna zasjedanja bi bila u točno određeno vrijeme. Vrijeme je određeno na 35 pirineja, i svaki prvi dan zasjedala je skupština. Zasjedanje skupštine je bilo običajem određeno. Skupštinom je presjeda predsjednik. Vrijeme zasjedanja bio je redosljedom određeno i dnevnim redom, vrijeme za raspravu bilo je ograničeno. Skupština je odlučivala o odlukama o ratu i miru, o donošenju zakona, o međunarodnim ugovorima, izboru službenika, opozivu i izboru službenika itd.

9.2. Vijeće

Organ vlasti koji broji 400 članova, po stotinu iz svakog plemena. Bira se na razdoblje od godinu dana. Vijeće predstavlja temelj plemenske jednakosti. Na općoj sjednici vijeća zasjeda se povremeno. Redovite poslove obavlja delegacija vijećnika. Tako se u godini izredaju sve delegacije vijećnika. Rasprave vijeća su bile javne. Vijeće je imalo dvije funkcije poslova, a to su: pripreme za odluku skupštine (zakonodavstvo, vanjski poslovi, diplomacija) i odluke o kojim vijeće odlučuje samostalno i konačno (vojska, financije nazor nad državnim službenicima). (Kurtović, 2005:102)

9.3. Areopag

Do Klistenovih promjena bio je najvažniji organ vlasti. Da bi postali članovi aeropaga morali su završiti službu za aeropaga. Trajanje službe je bila vremenski ograničena, međutim služba u *aeropaga* je doživotna. *Auropag* je imao veliku moć ponajviše zbog vremenskog perioda vladanja. Poslovi *areopaga* najviše su odnosi na prirodno pravne, te je *areopag* imao ulogu ustavnog suda. Odluke *areopaga* nisu se mogle opozvati.

Koliko su se poštivale odluke areopaga govori nam to da iako se dogodila zlouporaba areopagove nadležnosti nije osporena nego prenesena na drugo tijelo koje je u tom slučaju bilo heliaja. (Kurtović, 2005:102)

9.4. Heliija

Heliija je najviši koji postoji od Solomonovih promjena. Sastojalo se od 6000 sudaca koji su se birali iz redova građana starijih od 30 godina i da imaju prva tri razreda. Sastojali su se od 5000 redovnih i 1000 sudaca. Kada se nakupi dovoljno postupaka određuje se dan kada će se suditi. Prva se određuje koji će sudac suditi, koji je u vjerskom vijeću, koji će predmet doći pred koje vijeće. Broj sudaca i tko će suditi ovisi o postupku koji se vodi. Postoji 1501, 501, 201 član zavisi o kojem se postupku radi. Vijeće od 1501 član je najveće vijeće i rješavaju najvažnije interese kao što su opći interesi, najmanje vijeće rješava imovinske predmete, a vijeće od 501 član može odrediti čak i smrtnu kaznu.

Heliija zapravo nije jedini najviši sud, postoji još koji su određeni po klasama. A to su: *areopag, sud efeta, sud bazileja, sud polemarha, sud arhota eponima i sud jedanestorice*. Također su određeni sudovi po određenom kotaru ili općini. Postojali su također i pomorski sudovi i sudovi o arbitraži. Većina postupaka pred sudovima pokušavali su da se nagode, međutim gdje to nije moguće, sud je donesao odluka koja je bila konačna. (Kurtović, 2005:102)

9.5. Državni službenici

Državni službenici biraju se na razdoblje od godinu dana između kandidata koji su najčešće vojni ili financijski službenici. Službenici prolaze određeni protokol da bi bili izabrani u službu, prvo moraju biti dio helija zatim moraju prisegnuti za službu u skladu sa zakonom i nakon toga preuzimaju službu *Aropag, bule* i skupština mogu pozvati svakog službenika na odgovornost, a u određivanju prijestupa pomažu glavni službenik koji nazire rad svih službenika. Građani koji su uočili nestručnost i nemarljivost službenika mogli su podnijeti tužbu protiv određenog službenika heliaje, to je bila mjera kojom bi se nesvjestanost i nestručnost kaznile u državnoj službi. (Kurtović, 2005:102)

Rad u državnoj službi temeljio se na načelima; kratkotrajnosti, odgovornosti i kolegijalnosti. Nazor i odgovornost nisu se određivali po hijerarhiji već je ranije bio određen organ koji je bio najznačajniji, a to je poslije 5. st. pr. nove ere bile *bule*. (Kurtović, 2005:103)

10. ATENSKO PRAVO

Atensko se pravo uglavnom temeljilo na običajnom pravu. Sve su se radnje odnosile na običajima predaka, međutim možemo reći da u formalno-pravnom smislu atensko pravo bilo uistinu posebno, a u sadržajnom, materijalnom i pravnom smislu vrlo različito.

10.1. Stvarno pravo

Stvarno pravo temelji se na starom plemenskom pravu još i u 4. st. pr. nove ere. Do 5. st. pr. nove ere nije se moglo govoriti o privatnom vlasništvu, hipoteci. Zajednička plemenska zemlja davana je na uživanje pojedinim obiteljima. Zemlja je bila jako bitna, također je bila osnovno sredstvo proizvodnje. Bogat čovjek bio je onaj tko je imao puno zemlje. Također Atenjani su imali trgovine i obrte, no zemlja je bila trajna.

Stranci su mogli imati nekretnine u vrijednosti kuće i okućnice i ne više. Troškove vojske snosio je pojedinac samostalno, stoga je vojska podijeljena po imovinskoj moći. Veće troškove vojske snosili bi pet šest bogataša te godine. Ne samo troškove vojske nego i kulturne svečanosti, sportska i kulturna priredba, opreme broda. Samim izdancima bogataši bi dokazivali vrijednost svoga bogatstva. (Margetić, 1998:35)

Pravo vlasništva temeljilo bi se stupnjevito tako da je podijeljeno na tužbu o plodovima, tužbu o smetanju posjeda. Glava obitelji smatrala bi se vlasnikom obitelji što bi se dokazivalo tužbama, međutim u 4. st. pr. nove ere glava obitelji je zapravo pojedinac. U Ateni se također razvija institut založnog prava odnosno hipoteke koja je zasnovana ugovorom ili sudskom presudom.

10.2. Obvezno pravo

Obvezno pravo temelji se na sklapanju ugovora koji mogu biti jednostrani i dvostrani. Jednostrani kojima je samo jedna strana vjerovnik, a druga dužnika. Dvostrani u kojem su kojim je svaka strana i vjerovnik i dužnik. Ugovor bi se osiguravao; hipotekom, zalogom, kaparom, jamstvom. Kapara kao sredstvo za ispunjenje obveze, ne kupnjom od dogovorene stvari kapara se gubi. (Kurtović, 2005:104)

Jamstvo kao osiguranje odnosi se ako se ne ispuni odgovornost, ispunit će osoba koja je jamac. Zalog pokretnina koja služi kao sredstvo za izvršenje ugovora, ako osoba ne ispuni odredbe potpisane ugovorom, treća osoba će prodati pokretninu i podmiriti dug.

Jedni od značajnih ugovora u obveznom pravu su zapravo; Ugovor o kupoprodaji i Ugovor o zakupu. Ugovor o kupoprodaji je ugovor neformalnog oblika kojim stranka na temelju cijene prodaje pokretnine, nekretnine, stoku, robove te kupac postaje njen vlasnik. Preuzimanjem vlasništva preuzima i rizik kvalitete stvari odmah po potpisivanju ugovora. (Kurtović, 2005:105)

Ugovor o zakupu formalnog pisanog je oblika, cijena zakupa je najčešće novčana i u podinama (djelu prirode) te iznosi 7% do 8% te ograničena na vremensko razdoblje na 10 godina. Ugovor o djelu je ugovor u kojem jedna strana obvezna nešto načiniti, a druga strana za načinjeni rad platiti.

Ugovor o zajmu-najčešći zajam davan je u obliku žita, stoke ili novca. Jedna strana daje određenu stvar drugoj strani kojom se druga strana obvezuje vratiti. Na poštivanje ugovora dobivaju se kamate u iznosu 10%, 20% i više posto. (Kurtović, 2005:105)

Također postajali su ugovori o posudi te ugovor o ostavi koji se temeljio između bankara i ulagača kojim ulagač predaje novac u banku na čuvanje, a bankar se ima pravo koristiti time novcem te vratiti dug drugi novac.

Ugovor o društvu također vrlo čest ugovor koji se koristio. Najčešće korišten u pisanom obliku. Postojale su koristi i štete korištenja toga ugovora.

Također postojalo je mnogo ugovora o nalogu, komisiji, pomorskom pravu, havariji i najmu broda. (Kurtović, 2005:105)

10.3. Bračno i obiteljsko pravo

Obitelj je temeljena na braku koji je činio dio moralne dužnosti, a neženje bi smatrali nemoralnim. Za određene dužnosti mogli bi se birati samo oženjeni. Ugovor o braku sklapa bi mladoženja sa mladenkinim ocem, osim u iznimnim slučajevima brak bi se zaključivao na sudu ili pred državnim službenikom. Samo sklapanje ugovora ličio bi više na simboličnu kupnju u kojem su bili navedeni cijena, ženidbeni dar. (Margetić, 1998:35)

Prinosila bi se žrtva Bogovima u čast plodnosti i zaštite braka. Miraz se često davao sa ženine strane iako to nije bio određen, mirazom bi upravljao suprug posle sklapanja braka. Muž je bio ženin staratelj. Žena je zapravo majka i domaćica, muž je predstavnik obitelji. Do sedme godine djetetova života smatralo se da je majka bitan dio odgoja. Zajednicu mogao je imati

muž, međutim ženi to nije bilo dopušteno. Iako je imao izvanbračnu zajednicu nije je mogao dovesti u obiteljski dom. Djeca rođena u braku su nasljednici oca, a izvanbračni su *meteni*.

Brak koji se nije sklapao pred državnim službenikom mogao se lako razvesti, vratio bi ženu njejoj obitelji, te ako žena nije kriva morao bi vratiti i njezin miraz. Međutim žena i njezin staratelj mogli su razvesti brak preko *arhonta eponima* te navesti razloge razvoda. Muž bi u času smrti ženi odrediti drugog muža što nam govori koliku je vlast muž imao nad ženom i zapravo ne samo na ženom nego i nad djecom. (Kurtović, 2005:106)

Samim rođenjem otac bi odredio sudbinu djeteta, tako da je mogao dijete dati ubiti ili ga dati u ropstvo. Najčešće je prvo dijete žrtvovano, a zadržava li se muška i zdrava djeca. Djeca su se prema roditeljima odnosila sa poštovanjem te ih je svako mogao tužiti zbog poštovanja. Sa 18 godina djeca su stjecala samostalnost, političku, pravnu i bračnu zrelost no najčešće su se muška djeca ženila sa 30 godina, a ženska sa 18.

Robovi su se također ženili i vlasnici su najčešće odobrivali njihov brak. Međutim njihovo zaključivanje braka nije bilo svečano, a ni pravno. Možemo reći da su obitelj zapravo činili otac i muška djeca, žene nisu imali veliku ulogu osim u stvaranju obitelji. (Kurtović, 2005:106)

10.4. Nasljedno pravo

Zakonski nasljednici su sva muška djeca, nasljeđuju imetak na jednake dijelove međutim ženska djeca nemaju pravo nasljeđivati nego imaju pravo miraza po udaji. Oporuka se sastavlja ako nema muških nasljednika, nasljeđuju onda braća umrlog, sestre ili djedovi i njihovi preci.

Djeca koja nisu rođena u braku nemaju pravo na nasljeđe jer se smatraju da nisu obitelj. Ako otac ima kćer jedinicu može odrediti pojedinca da se oženi njegovom kćeri i dati mu nasljeđe. Ako postoje dvije kćeri onda nasljeđuje najstarija.

Ako otac umre a da mu kćeri nisu udate onda brigu preuzima *arhont eponim* te od njega očev brat može zatražiti ruku kćeri jedinice oženit je te tako preuzet svu imovinu pokojnog brata. Ako postoje muški nasljednici nije potrebna oporuka jer muška djeca su uvijek nasljednici, u slučaju drugih nasljednika sudjeluje sud.

Majku ili ženu uvijek nasljeđuju muška djeca. Postojale su dvije vrste odgovornosti; odgovornost za štetu i odgovornost za delikte. Odgovornost se sastojala od krivnje koje je

uključivalo naknadu i osvetu. Imovinska naknada bi se sastojala od imovinske kazne i smrtne kazne. (Kurtović, 2005:107)

Smatrano je da je bolje da Atenjanin umre nego da padne u ropstvo, ropstvo je bilo kazna zbog nečasnosti. Zbog takvih običaja i morala donesena je odluka da Atenjanima se ne može osuditi na tjelesnu kaznu ni na teže okrutne smrti kao što su otrov i vješala. (Kurtović, 2005:112)

Tjelesna smrt moglo se osuditi samo robove. Osobe koje bi smatrale da povrijeđene radnjama kao što su ubojstvo bližnjeg mogle su poduzet sljedeće mjere tražiti osvetu, imovinsku naknadu ili presudu. Glava obitelji može biti oštećeni i prekršitelj te odgovara za sve članove svoje obitelji, za svoju stoku te svoje robove.

Ukoliko osoba nema obitelj slučaj preuzimaju članovi bratstva, ako ne postoje članovi bratstva slučaj ostaje bez obeštećenja nagodbu o naknadi štete imaju pravo tražiti samo srodnici, ukoliko nema srodnika a postoji neko treći mora iznijeti predmet pred sud

.U slučaju ubojstva krivac može izbjeći kaznu odlaskom iz Atene, međutim vraćanjem u Atenu može biti ubijen. Postupak koji bi došao na sud na prijedlog oštećenog za naknadu štete može biti za odgovornost za smrt, delikti koji ugrožavaju javni interes, smrtne kazne, ropstvo, *atimija*.

Uz smrtne kazne i novčanu kaznu postoji i oblik kazne koju nazivamo *Atimija*. *Atimija* je zapravo kazna građanske nedostojnosti koja bi se određivala kao lišenje određenih građanskih prava, isključenje iz skupštine, zabrana obraćanja sudu, a uključivala je sve državne službenike, vjernike, lopove, prostitutke, svodnike. Protupravna radnja imala je za posljedicu određivanje krivnje te naknadu za određenu vrstu kazne. (Kurtović, 2005:113)

10.5. Kazneno pravo

Dvije vrste odgovornosti; odgovornost za štetu i odgovornost za delikte. Odgovornost se sastojala od krivnje koje je uključivalo naknadu i osvetu. Imovinska naknada bi se sastojala od imovinske kazne i smrtne kazne. Smatrano je da je bolje da Atenjanin umre nego da padne u ropstvo, ropstvo je bilo kazna zbog nečasnosti.

Zbog takvih običaja i morala donesena donesena je odluka da Atenjanima se ne može osuditi na tjelesnu kaznu ni na teže okrutne smrti kao što su otrov i vješala. Tjelesna smrt moglo se osuditi samo robove.

Osobe koje bi smatrale da povrijeđene radnjama kao što su ubojstvo bližnjeg mogle su poduzet sljedeće mjere tražiti osvetu, imovinsku naknadu ili presudu. Glava obitelji može biti oštećeni i prekršitelj te odgovara za sve članove svoje obitelji, za svoju stoku te svoje robove. (Margetić, 1998:34)

Ukoliko osoba nema obitelj slučaj preuzimaju članovi bratstva, ako ne postoje članovi bratstva slučaj ostaje bez obeštećenja nagodbu o naknadi štete imaju pravo tražiti samo srodnici, ukoliko nema srodnika a postoji neko treći mora iznijeti predmet pred sud. U slučaju ubojstva krivac može izbjeći kaznu odlaskom iz Atene, međutim vraćanjem u Atenu može biti ubijen.

Postupak koji bi došao na sud na prijedlog oštećenog za naknadu štete može biti za odgovornost za smrt, delikti koji ugrožavaju javni interes, smrtna kazna, ropstvo, atimija. Uz smrtnu kaznu i novčanu kaznu postoji i oblik kazne koju nazivamo *atimija*.

Atimija je zapravo kazna građanske nedostojnosti koja bi se određivala kao lišenje određenih građanskih prava, isključenje iz skupštine, zabrana obraćanja sudu, a uključivala je sve državne službenike, vjernike, lopove, prostitutke, svodnike. Protupravna radnja imala je za posljedicu određivanje krivnje te naknadu za određenu vrstu kazne.

10.6. Sudski postupak

Sudski postupak dijelimo na privatni i javni postupak. Postupak bi pokretali glava obitelji, a za *metke* njihov zaštitnik. Privatni javni postupak se vodi samo kada je povrijeđen tužiteljev privatni interes može se odustati u toku postupka te presudu izvršavaju same stranke.

Javni postupak kada je u pitanju zaštita općeg interesa ,može pokrenut svako tko smatra da mu je povrijeđen opći interes, odustajanjem tužitelja u toku postupka kao i gubitak parnice tužitelja novčano se plaćano zbog nepotrebno pokretanja postupka. (Kurtović, 2005:114)

Troškove postupka nitko ne plaća, presuda se izvršava od strane državnih organa. Postupak suđenja odvija se tako da određenog dana na javnom mjestu sudac poziva protu stranku da dođe pred državnog službenika. Pred državnim službenikom tužitelj iznosi svoj tužbeni zahtjev te tuženi stavlja svoje prigovore.

Zatim se podnose dokazi. Svjedoci nisu mogli biti žene i maloljetnici, nego punoljetni, meki i robovi. Postupak suđenja odvijao se tako da se prvo iznosi tužba, pa zatim odgovor tuženog, saslušanje svjedoka i uvid u isprave. Glasovanje se odvija tajno na temelju kamenčića ako je jednak broj kamenčića tuženi biva oslobođen. Vrstu kazne predlaže stranka u sporu.(Kurtović, 2005 :114)

11. ZAKLJUČAK

Atena nastaje na plemenima *Ahejcima, Eoljanima, Doranima i Jonjanima* svako pleme je nosilac svoje kulture zauzima određeni teritorijalni položaj te postupa svojom voljom. Atenom vladaju najčešće običajni te krvno srodstvo, u aristokratsko doba najznačajnija je vladavina *arhon eponymos* koji je upravni, gospodarski i vojni vladar.

U Ateni se poslije aristokracije razvija i demokracija te polagano uvodi demokratske odredbe koje su prihvatljivije za život. Mnogim promjenama uređuje u vrijeme Solomona, Pizarta itd. Uvode se odredbe kojim se mijenjaju odredbe koje su bile manje dobre, međutim nametnute od strane države i morale su se poštivat.

Neizbježno bi bilo za nastanak neke države a da ne bude rata, tako da Atena i sama Grčka doživjela mnoge ratove, koje su je doslovno uništile i donesle jako velike gospodarske ,a i ljudske gubitke.

Međutim Grčka se podiže pod nogama Aleksandra Velikog vraća svoj teritorij no Aleksandar Veliki moćni makedonski vladar izdiže moć Makedonije nada Grčkom, osvaja mnoge teške bitke te tek odustaje kada doživi nezadovoljstvo vojske te se odlučuje na povlačenje Atena uređuje svoje ustrojstvo odnosno tijela vlasti te daje ulogu i značenje pojedinom tijelu. Atena kao država donosi određene zakone kojim su uređeni obiteljsko, stvarno, nasljedno, kazneno i obvezno prava te sva područja.

Ako se određeno pravo ne poštuje ili ako određeno pravo se temelji na ugovorima, oporukama potrebna je uloga suda. Tako nastaje sudski postupak koji je uredio svoj proces postupanja pred sudom i odvija se u etapama. Tako Atena piše svoju povijest koja potječe od samih običaja u ranom nastanu te pa se do modernog ustrojstva države.

12. LITERATURA

Knjige:

- [1] Kale,E.(1985)Školska knjiga, Zagreb
- [2] Kurtović,Š.(2005)Stari i srednji vijek I.knjiga, Zagreb
- [3] Erent-Sunko,Z.(2007)Obitelj u demokratskoj Ateni-Istitucija i polis u malom, Zagreb
- [4] Margetić,L.(1998)Opća povijest prava i države, Rijeka
- [5] Zamarovsky,V.(1974)-Grčko čudo, Školska knjiga

Internet izvori:

- [6] <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29315>
- [7] <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=14432>
- [8] <http://nova-akropola.com/filozofija-i-psihologija/filozofija/aristotel-aleksandar-veliki/>
- [9] <http://proleksis.lzmk.hr/17278/>
- [10])<https://www.sutori.com/item/kriza-polisa-i-uspon-makedonije-prevlast-sparte-404-371-p-n-e-nakon-poraza-a>
- [11] (<https://www.starapovijest.eu/zlatno-doba->

Popis slika:

Slika 1. Delski savez (Atenska pomorska država) neposredno pred početak Peloponeskog rata 431. godine st. pr nove ere Korkira nije bila članica saveza, str.11

Slika 2. Atena povezana s Pirejom za vrijeme Peloponeskog rata , str.12

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, **Marijana Šutić**, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću izjavljujem da sam isključivo autor završnog/diplomskog rada pod naslovom Nastanak demokracije u Ateni te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, 15.prosinac 2017

Marijana Šutić